

UNIUNEA EUROPEANĂ

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI
CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Interferențe între antropologia tomistă și ontologia pragmatică a lui Mircea Eliade

Tutore îndrumător:

Pr. Prof.univ.dr. Wilhelm DANCĂ

**Doctorand:
Cristian BĂLĂNEAN**

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului “Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/159/1.5/S/136077.

București, 2015

CUPRINS

BIBLIOGRAFIE.....	4
INTRODUCERE.....	9
CAP. I: FUNDALUL CERCETĂRII. CÂMPUL FILOSOFIC DE INSERȚIE	11
1.1. Fundalul cercetării.....	11
1.2. Câmpul filosofic de inserție a cercetării: principalele idei de antropologie filosofică.....	12
CAP. II: SITUAREA VIZIUNII ANTROPOLOGICE TOMISTE ȘI A GÂNDIRII MITICO-RELIGIOASE ELIADIENE ÎN COORDONATELE DEZBATERII CONTEMPORANE DESPRE RELIGIE ȘI FIINȚA UMANĂ	16
2.1. Perspective filosofice și teologice despre pluralismul religios.....	16
2.2. Specificitatea gândirii și antropologiei creștine, principalele surse ale antropologiei tomiste.....	18
2.3. Cadrul dezbaterii contemporane despre <i>ființa umană</i>	23
CAP. III: CONFIGURAREA METAFIZICĂ A MODELULUI ANTROPOLOGIC TOMIST.....	26
3.1. Conceptele metafizice aristotelico-tomiste cu relevanță antropologică.....	27
3.2. Modelul antropologic tomist.....	35
CAP. IV: ONTOLOGIA PRAGMATICĂ ELIADIANĂ – O ALTFEL DE VIZIUNE ANTROPOLOGICĂ. INTERFERENȚE CU ANTROPOLOGIA TOMISTĂ.....	41
4.1. Complementaritatea gândirii mitice.....	41
4.2. <i>Homo religiosus</i> și <i>participatio</i> – zona de confluență a antropologiei tomiste și a ontologiei pragmatice.....	44

REZUMAT

Tema acestei conferințe este de a reliefa legăturile conceptuale dintre antropologia tomistă, care are un nucleu doctrinar aristotelic, și ontologia pragmatică a lui Mircea Eliade. Evident, gânditorul român nu s-a inspirat direct din filosofia tomistă, dar este posibilă identificarea unor idei comune în viziunea lor asupra naturii umane, mai ales în privința nivelului transcendent al lumii.

Dacă pentru sf. Toma din Aquino, sufletul constituie o *formă* a corpului, o entelehie (forță ce lucrează după scopuri), principiul prim care „are în sine principiul mișcării”, creat de Dumnezeu, pentru Eliade ființa umană, văzută ca *homo religiosus*, posedă în structura sa ontologică un principiu transcendent, care provine dintr-o realitate superioară. Este important de subliniat că la Sf. Toma omul este o unitate substanțială, alcătuită din suflet și corp, astfel încât formează un principiu unic de acțiune. De altfel, doctrina tomistă despre compusul uman stă la baza teologiei contemporane, în special a teologiei catolice, fiind exprimată în Articolul 365 din Catehismul Bisericii Catolice.

De la bun început, trebuie subliniat faptul că nu numai statutul omului în ansamblul lumii în care trăim formează obiectul unui pluralism conceptual și al unor dezbateri continue de idei, ci însăși *viziunea metafizică* asupra lumii se află în centrul disputelor filosofice contemporane. Mai ales în mediile occidentale, asistăm la un adevărat asalt al curentelor filosofice de sorginte pozitivistă și neopozitivistă, a căror escaladare aproape că estompează afirmarea altor concepții și paradigme epistemologice alternative.

Pozitivismul care caracterizează domeniile științelor naturale promovează concepția *materialistă* despre existență: *tot ceea ce ființează în univers poate fi încadrat în categoriile operaționale ale acestor științe (substanță, energie, forță, undă, etc)*. Pe această linie, omul nu este altceva decât un conglomerat de molecule, un sistem material organizat, a cărui funcționare se subordonează legilor fizicii și chimiei. Psihicul nu reprezintă altceva decât un produs exclusiv al activității neuronale, care se desfășoară pe baze strict bio-chimice, cu conținut determinist. În esență, omul este un simplu *epifenomen* al lumii cosmice, supus destinului orb și implacabil al mișcărilor mecanice ale materiei.

În fața ofensivei curentelor de tip monist, reafirmarea gândirii aristotelice poate contribui la reabilitarea statutului epistemologic al *metafizicii* și al reflecției de ordin teologic. Aceasta cu atât mai mult cu cât, de cele mai multe ori, abordarea naturii umane se face dintr-o perspectivă unilaterală și exclusivistă, fără a cunoaște valoarea autentică a paradigmelor concurente.

Înțelegerea modelului antropologic aristotelico-tomist necesită o incursiune în universul conceptelor metafizice, prin intermediul cărora filosofii au încercat să descrie resorturile ultime ale existenței, dincolo de care nu mai este posibilă nicio altă formă de conceptualizare. Aristotel

și-a propus – mai ales prin lucrarea *Metafizica* – să deceleze *primele principii* care stau la baza realității, din care face parte constitutivă însăși subiectul gânditor: *omul*. În cadrul acestui proces rațional de aprehendare și re-construcție conceptuală a lumii, Stagiritul a urmărit să atingă nivelurile cele mai înalte de abstractizare, dar și un grad cât mai ridicat de completitudine, astfel încât sistemul său filosofic are în vedere nu numai natura realităților fizice, extramentale, ci însăși structurile intime ale gândirii umane, adică *gândirea gândirii*. Astfel, Aristotel a pus sub lupa investigației filosofice, în contextul acumulărilor culturale și științifice ale epocii sale, chiar natura umană, a cărei abordare în planul cunoașterii nu se lasă înfăptuită fără parcurgerea mai multor paliere din sistemul de gândire aristotelică, în special metafizica și logica.

Pentru Sf. Toma din Aquino, sufletul constituie o *formă* a corpului, o *entelehie* (forță ce lucrează după scopuri), principiul prim care „are în sine principiul mișcării”. Este important de subliniat că la Sf. Toma omul este o *unitate substanțială*, alcătuită din suflet și corp, astfel încât formează un principiu unic de acțiune. Deoarece sufletul este *forma* substanțială a corpului, el se află în întregime în tot corpul și în toate părțile sale, însă el nu se află cu toate facultățile sale în părțile trupului, luate fiecare în parte. Într-o altă ordine de idei, pentru Toma sufletul îndeplinește rolul de principiu interior al ființei, organizează ansamblul activităților sale fizico-chimice, biologice, vegetative, sensibile și intelective, fiind împreună-principiul metafizic care, după ce se unește cu materia, conduce spre formarea esenței personale a omului.

În esența lui, tomismul a însemnat o schimbare de optică asupra raportului clasic dintre materie și formă, determinând prevalența și resemnificarea raportului dintre fiind (*ente*) și esență (*essentia*). Plecând de la această premisă ireductibilă, Dumnezeu este considerat a fi ființa care nu aparține niciunui gen, fiind însăși FIINȚA SUPREMĂ, de la care își trag ființa toate celelalte și care „investește” cu ființare tot ceea ce există. Prin urmare, în concepția tomistă, chiar dacă sufletul este dotat cu un act propriu de ființare, el are nevoie de concursul corpului pentru desfășurarea propriei activități și, pentru acest motiv, face corpul participant la actul ființării sale.

Cuvinte-cheie: ființă, materie, formă, act, potență, compus uman, homo religiosus, mit, sacru, participare